

Antonela MARIĆ
Mihaela VALENTIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
antonela@ffst.hr
mvalentic@ffst.hr

Izvorni znanstveni rad / saggio scientifico originale

Oblici nasilja nad ženama na primjeru serije *Le buone madri*

1. Uvod

Serijska *Le buone madri*¹ režiserskog dvojca Juliana Jarrolda i Elise Amoruso, u produkciji *House Productions* i *Wildside (Fremantle)*, uz potporu *Calabria Film Commission Foundation*, premijerno je prikazana 2023. godine. Temeljena je na istinitoj priči² Alexa Perryja *The Good Mothers* i pripovijeda o tri hrabre žene, Guseppini, Mariji Concetti i Denise, koje se dijelom zbog rigidnih obiteljskih uzusa, a dijelom zbog lukave strategije sudske istražiteljice Anne Colace, odlučuju usprotiviti strogim, generacijski tvrdo ukorijenjenim pravilima kalabrijske mafije *'Ndranghete*.³ Radnja

¹ Glumačku postavu čine poznate talijanske glumice: Gaia Girace u ulozi Denise Cosco, Valentina Bellè u ulozi Giuseppine Pesce, Barbara Chichiarelli u ulozi Anne Colace i Micaela Ramazzotti u ulozi Lee Garofalo. Serija se sastoji od šest epizoda, znakovitoga naslova: *Nella bocca del lupo, Famiglia e lealtà, Un'altra vita, Tradimento, Madri e figli, Coraggio*. Serija je premijerno prikazana na 73. Berlinskom međunarodnom filmskom festivalu 21. veljače 2023. te je iste godine nagrađena nagradom na Berlinaru za najbolju seriju. <https://www.nationalgeographic.it/the-good-mothers-la-storia-vera-delle-donne-che-hanno-sfidato-la-ndrangheta> (09/05/2024)

² Mussolino, Lucio. *The Good Mothers, chi è Giuseppina Pesce: la vera storia della pentita di 'ndrangheta che vuole bloccare la nuova serie di Disney+*, 07/04/2023, *The Good Mothers, chi è Giuseppina Pesce: la vera storia della pentita di 'ndrangheta che vuole bloccare la nuova serie di Disney+* - Il Fatto Quotidiano.

³ Dobro je poznato da *'Ndrangheta*, uz sicilijansku mafiju *Cosa Nostru* i *Camorra* iz Kampanije, koncentriranu ponajviše oko glavnog grada regije Napulja, čini okosnicu kriminalnih organizacija s juga Italije. Korijeni *'Ndranghete*, nastale kao mreža otpora vlastima Kraljevine Italije, sežu još u 19. stoljeće. Ime joj je grčke etimologije (*andragathia*) i ukazuje na kodeks ponašanja, koji se temelji na herojstvu, vrlinama i časti. *'Ndrangheta* je s vremenom iskrivila izvorno pozitivno značenje kodeksa časti, kako bi simbolizirala vlastitu viziju časti, moći i lojalnosti kriminalnoj obitelji, dok istovremeno iskorištava strah i nasilje kao svoje temeljne metode djelovanja. U kontekstu mafije, čast se povezuje s lojalnošću kriminalnom klanu. Organizacija se

je smještena u 2010. godinu, a započinje nestankom Lee Garofalo, koja se zajedno s kćeri Denise, odvaži usprotiviti svom suprugu, članu *'Ndranghete*. Glavna istražiteljica Ministarstva pravosuđa Anna Colace je uporna, odlučna, iznimno profesionalna u svom poslu, hladnog racija, s iskustvom odrastanja u mafijaškom okruženju Sicilije. I sama je žena, pa dobro razumije negativne i diskriminatorne konotacije unutar sustava. Za razliku od Anne, njezini kolege iz sudstva i policije prihvaćaju postojanje *'Ndranghete* kao činjenicu, ali se nemaju ambicija s njom obračunati. Anna se, pak, s malim i odabranim timom kolega, odlučuje na neobičnu, ali učinkovitu strategiju. Kao žena u uglavnom muškom svijetu, dobro poznaje psihologiju žene i uvjerena je da može pridobiti žene *'Ndranghete* na suradnju. Ona ukazuje na to da su mafijaške žene u ulozi podjarmljenih čuvarica tradicije izrazito nesretne te da bi *'Ndranghetu* mogli uništiti tako da se ovim ženama ponudi perspektiva, obećanje u bolje sutra, da im se ponudi sloboda u zamjenu za svjedočenje; da im se omogući novi život i da se na ovaj način razbije mit o nedodirljivosti ove organizacije. Da to neće biti lako, jasno je već iz prvih prizora prve epizode serije. Namršteni oblaci, praćeni upornim zvukom motocikla, zloguko predskazuju što će se dogoditi. Radnja započinje s prizorom dvojice kriminalaca koji pripremaju detonaciju plinske boce pred vratima suda. U zvuke eksplozije umiješa se nježna uspavanka, otkrivajući dva osnovna motiva, koja se protežu tijekom cijele serije: nasilje i ljubav prema djeci.

Prepoznati pravu ulogu žene u talijanskim kriminalnim organizacijama, kako tvrde Allum i Marchi (2018), težak je zadatak zbog kompleksnosti strukture tih organizacija. Nasuprot *'Ndrangheti*, koja će nas u ovom slučaju zanimati, uloga ženskih članova u npr. *Camorri*, ponešto je drugačija. Naime, Liliana Madeo vidi žene *camorriste* kao daleko samosvjesnije, emancipiranije, aktivne gotovo poput muških članova, posebno u situacijama organiziranih istraga protiv *camorrista*, kada unutar same organizacije moguće dolazi do delegiranja ovlasti s muških na ženske članove. *Žene Camorre* su,

temelji na strogoj obiteljskoj i klanskoj strukturi, pri čemu svaki klan zadržava autonomiju, prenoseći moć i ovlasti na krvne srodnike, čime se osigurava visoka razina tajnosti i zaštite od infiltracije policije. Naime, svaka se *'ndrina* (obitelj) sastoji od članova koji su povezani krvnim srodstvom. Tradicionalno, najstariji sin u obitelji postaje član *'Ndranghete* nakon punoljetnosti, što osigurava kontinuitet i lojalnost unutar organizacije. Izvorna struktura *'Ndranghete* je kapilarna, s decentraliziranim modelom upravljanja i snažno naglašenom obiteljskom hijerarhijom. Danas je taj model ponešto promijenjen, iako je struktura zadržana. *'Ndranghetu* upravo kapilarna struktura čini posebno otpornom na pokušaje vlasti da onemoguće nezakonite aktivnosti po kojima je poznata, poput trgovine drogom, iznude, pranja novca, trgovine oružjem i druge. Žene unutar ove organizacije imaju uglavnom submisivnu, servilnu i prokreacijsku ulogu. Vidi: Allum, Felia, Marchi, Irene. 2018. *Analyzing the Role of Women in Italian Mafias: the Case of the Neapolitan Camorra*, 41, 361–380. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11133-018-9389-8>

za razliku od žena u *'ndrinama*, klanovima *'Ndranghete*, prilično nekonvencionalne (Madeo 2020), imaju svoju sentimentalnu neovisnost, burne brakove, razvode, preljube itd. Kod žena *Camorre* manje su izražena tradicionalna mafijaška pravila, dominantna kod druge dvije kriminalne organizacije sa Sicilije i Kalabrije, prema kojima su sve žene *puttane* i služe za «pravljenje djece», dok su brakovi korisni za «učvršćivanje saveza i koagulaciju vlasti». Obitelj i klan nadređeni su svakom obliku strasti, ljubavi, privrženosti, seksa ili bilo čega drugog što bi proizlazilo iz emocija (Madeo 2020: 16).

Serijska *Le buone madri*,⁴ za razliku od sličnih serija koje prate uglavnom muške protagoniste, stavlja žene-majke u središte događanja i prikazuje njihovu transformaciju, kroz osvješćivanje o nemilosrdnim okolnostima u kojima žive, do pobune protiv svojih obitelji. U serijama novijega datuma koji prikazuju kriminalne organizacije, kao što su *Gomorra* (Sky Atlantic, 2014. – 2021.) ili *Suburra* (Netflix, 2017. – 2020.), a posebno u nešto starijim serijama kao npr. *Romanzo criminale* (Sky Cinema, 2008. – 2010.), *La piovra* (RAI 1, 1984. – 2001.), *The Sopranos* (HBO, 1999. – 2007.), inspirirane kulturnim filmovima kao *The Godfather* (Kum, Francis Ford Coppola, 1972.) ili *Once upon a Time in America* (*Bilo jednom u Americi*, Sergio Leone, 1984.) radnja uglavnom prati muške protagoniste, nedodirljive patrijarhe i događa se ponajviše oko muških likova. U seriji *Le buone madri* fokus je na ženama, koje guši nasilna okolina sa strogim i nelogičnim pravilima. Namjera je ovoga rada na primjeru serije prikazati oblike nasilja nad ženama, nasljedovane devijantnim patrijarhalnim oblikom suživota na talijanskom Jugu, duboko utkanim u lokalnu tradiciju i život klanova *'Ndranghete*. Nasilni oblici ponašanja prema ženama manifestiraju se kroz više različitih oblika, prvenstveno kroz sustavno fizičko i psihičko nasilje kojima su izložene protagonistice serije. One unatoč strahu, u želji za slobodom od okova klanova i strogih pravila rukovodenih načelima lojalnosti, svjesno ulaze u emotivne i po život opasne situacije, kako bi se izborile za pravo da same odlučuju, da same određuju kako upravljati svojim životom te u konačnici, kako bi izgradile vlastiti identitet.

2. Nasilje kao sredstvo gubitka identiteta

Svaki oblik nasilja, posebice, nasilje nad ženama koje je značajno prisutnije, predstavlja kršenje ljudskih prava i prepoznato je na globalnoj razini kao ozbiljan

⁴ Andriani, Carlo. *The Good Mothers: La storia vera delle donne che hanno sfidato la 'Ndrangheta* u *National Geographic*, 03/01/2024. <https://style.corriere.it/spettacoli/tv/the-good-mothers/> (09/05/2024).

problem. Prema Krantz i Garcia-Moreno (2005: 818), nasilje predstavlja značajan rizik s dugoročnim posljedicama po fizičko i mentalno zdravlje žena. Poznato je da nasilje u svim svojim oblicima utječe na ponašanje i osobnost žene značajno narušavajući njezin identitet; ono dovodi do osjećaja manje vrijednosti, s namjerom da ženu podčini i učini je pokornom i poslušnom. U izvješću o oblicima nasilja Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) o nasilju i zdravlju, Krantz i Garcia-Moreno ukazuju na tri glavne kategorije nasilja. Prema tipu počinitelja, razlikujemo nasilje usmjereno prema sebi, nasilje pojedinca ili manje grupe ljudi i kolektivno nasilje, dok prema prirodi nasilnih djela, nasilje može biti fizičke, seksualne ili psihološke prirode. Žene su žrtve svih navedenih oblika nasilja, pri čemu prevladava nasilje pojedinaca, koje možemo podijeliti u dvije kategorije: nasilje u obitelji ili intimnom partnerstvu i nasilje u zajednici. Nasilje u obitelji ili u partnerstvu uključuje nasilnike, članove obitelji ili pak bliske osobe, odnosno podrazumijeva da se nasilje odvija unutar doma. S druge strane, nasilje u zajednici podrazumijeva nasilje između ljudi koji nisu u krvnom srodstvu i najčešće se događa izvan kuće. Psihološko, mentalno ili emocionalno nasilje obuhvaća radnje kao što su sprečavanje žene da viđa obitelj i prijatelje, omalovažavanje ili ponižavanje, ekonomske restrikcije ili prijetnje usmjerene prema dragocjenim predmetima te druge oblike kontrolirajućeg ponašanja. Ovaj potonji oblik nasilja teže je definirati, jer u različitim kulturama i zemljama može poprimiti različite oblike (Krantz i Garcia-Moreno, 2005: 819). Pojam nasilja partnera odnosi se na zlostavljanje koje se obično događa između muža i žene, između sadašnjih ili bivših partnera. Pojmovi koji se često koriste za opisivanje verbalnog i neverbalnog nasilja partnera uključuju: obiteljsko nasilje, premlaćivanje, zlostavljanje supruge/supruga/partnera,⁵ kao i seksualnu prisilu (Birkenhoff i Lupri 1988: 407). Drugi oblici nasilja koje smatramo potrebnim ovdje spomenuti jesu ubojstvo žene iz časti (koje obično počini brat, otac ili drugi muški član obitelji), zbog navodnog sramoćenja. Ovaj je oblik nasilja prisutan u mnogim zemljama Mediterana, a temelji se ponajviše na iskrivljenoj percepciji seksualne čistoće žene i časti

⁵ Pojam *batteringa*, koji spominju Krantz i Garcia-Moreno, odnosi se na zlostavljanje partnera koje ne karakterizira pojedinačne epizode nasilja, nego sustavni oblici fizičkog, psihološkog i emocionalnog zlostavljanja s ciljem kontrole partnera. *Battering* se definira kao odnos u kojemu jedan član «proživljava psihološku ranjivost, gubitak moći i kontrole te zarobljenost kao posljedicu upotrebe moći od strane drugog člana odnosa kroz sustavno korištenje fizičke, seksualne, psihološke i/ili moralne sile» (2005: 820). Pojam *battered wife* u odnosu muškarca i žene posljedica je, smatra Johnson, tzv. *patrijarhalnog terorizma* (Johnson 1995: 284). Johnson također ukazuje na tzv. *rodnu simetriju/asimetriju* unutar partnerskog odnosa te uvodi pojam *battered husband* (1995: 285).

muškarca unutar obitelji. *Ndrangheta*⁶ gradi svoju kapilarnu upravljačku strukturu⁷ kroz nekoliko osnovnih načela: *lealtà, omertà, vendetta, familia*, na sustavu koji se temelji na lojalnosti, na privrženosti obitelji i klanu, na osveti i na zakonu šutnje. Da bi se to poštovalo, ne suspreže se od nasilja, prije svega fizičkoga, ali i psihičkoga, između ostaloga perfidno iskorištavajući emocije; ljubav majke prema djetetu, ljubav kći prema ocu, općenito označavajući obitelj kao svetinju, a obiteljsku hijerarhiju kao nepobitan zapovjedni sustav. Kulturološki je mafijaška obitelj hibrid između seoskog i (malo) građanskog mentaliteta, pri čemu je za mafijašku ženu to najlošija kombinacija. Naime, i od jednog i od drugog staleža po svom habitusu mafijaška obitelj preuzima najgore. Žena *de facto* nema moć koju je imala u seoskoj obitelji, a koju bi izborila radom, a nema ni jednaka prava kao u emancipiranoj građanskoj obitelji u smislu socijalnih i ekonomskih prava (Siebert 1996: 32). Poslovi koje *Ndrangheta* kontrolira usmjereni su na trgovinu drogom, prodaju oružja terorističkim skupinama i slično. Struktura poslovanja temeljena je na sustavu obiteljskog feuda, zamaskirana najčešće poljoprivrednim aktivnostima. Žene se u obitelji tretira kao roblje, udara ih se i ponižava, često u

⁶ Tijekom 1970-ih godina prošlog stoljeća, *Ndrangheta* je temeljila svoje aktivnosti na brojnim malim obiteljima koje su djelovale autonomno na lokalnoj razini. Svaka *'ndrina* kontrolirala je svoje područje i bavila se različitim kriminalnim aktivnostima poput iznude, otmica ili krijumčarenja. Unatoč lokalnoj autonomiji, obitelji su bile povezane zajedničkim kodeksom časti i međusobnim savezima, što je omogućavalo koordinaciju kada je to bilo potrebno. Danas je struktura *Ndranghete* evoluirala u sofisticiraniju i globalniju mrežu. Iako su obitelji i dalje temelj organizacije, *Ndrangheta* je proširila svoje djelovanje izvan granica Italije, posebno u sferi međunarodne trgovine drogom, pranja novca i infiltraciji u legalne poslovne tijekove. Ova ekspanzija zahtijevala je veću koordinaciju među različitim *'ndrinama*, što je dovelo do formiranja hijerarhijski viših tijela unutar organizacije koja nadziru i usmjeravaju aktivnosti na međunarodnoj razini. Unatoč globalnom širenju, *Ndrangheta* je zadržala svoju osnovnu kapilarnu strukturu što joj omogućuje da ostane čvrsto povezana i otporna na vanjske prijetnje. Ujedno, zadržala je i kapilarni oblik povezanosti, koji je danas, zbog distribucije moći i što veće zaštite i tajnosti, mnogo sofisticiraniji i moćniji nego u prošlosti, tako da se od lokalne mafije razvila u gotovo najveću kriminalnu silu u Europi i jednu od najmoćnijih na svijetu. U tom se smislu i struktura *Ndranghete* rekonfigurirala na način da se od izvorno horizontalne organizacije restrukturirala u vertikalnu, da bi od 2000-ih, zbog bolje koordinacije aktivnosti na međunarodnoj razini, razvila federativni sustav, s obiteljima koje surađuju pod zajedničkom upravom i povezano su u širu mrežu moći. Na čelu *Ndranghete* se nalazi *La Santa*, tajno i ekskluzivno tijelo, osnovano 1970-ih, kojem pripadaju samo najmoćniji članovi koji donose ključne odluke. Ovaj model omogućava učinkovito djelovanje na međunarodnoj razini, čineći *Ndranghetu* jednom od najmoćnijih kriminalnih organizacija u svijetu. Vidjeti na <https://www.occrp.org/en/project/the-ndrangheta/what-is-the-ndrangheta>.

⁷ Brancaccio (2017: 6–9) ukazuje na postojanje organiziranog nasilja kod nametanja dominacije klanova, s ciljem širenja utjecaja i regulacije tržišta. Vođe klanova postupno grade autoritet kroz manipulaciju odnosa i zastrašivanje, radi svojih trgovinskih aktivnosti i drugih poslova. Drugim riječima, nasilju su potencijalno izloženi svi koji ulaze u bilo kakav oblik odnosa s kriminalnim organizacijama.

javnosti ili na ulici, zapuštene su, nedotjerane, a u slučaju smrti supružnika, ako ne poštuju njegov spomen i do desetak godina nakon smrti, ubijaju ih u ime časti njihovi najbliži rođaci. Žena se smatra marginalnim članom zajednice, objektom, vlasništvom, odakle proizlazi potpuno neuvažavanje njezine osobnosti. Identiteti ona ne postoji bez obitelji, a ta ista obitelj sustavnim je ponižavanjem kontrolira. Složili bismo se, kako sugerira Siebert (1996: 2–3), s konstatacijom da se u ovom sustavu radi o obliku diktatorskog ponašanja, odnosno da mafija funkcionira po principu totalitarne institucije, iako nema takvu formalnu strukturu. Nerijetko u kontekstu organizacije, ponižavanju žena doprinose i same žene, čija uloga je podučiti mlađe generacije po kojim načelima funkcionira *omertá*, kako poštovati zakon šutnje i zašto je potrebno biti nepovjerljiv prema strancima. Mafija ženama, osim slobode, odriče i pravo na samoodređenje, čak i obrazovanje.

Kroz seriju *Le buone madri*, u tom smislu, prikazani su neki sasvim neprihvatljivi stereotipi. Prikazuje se način kažnjavanja koji podrazumijeva osobnu i kolektivnu *vendettu*, vrlo zorno su prikazani i načini egzekucije pojedinaca, sugerira se kako pojedinci mogu nestati bez traga, raspravlja se o moralnosti pobune i pojašnjava da žena koji želi slobodu plaća glavom, da se krv krvlju ispire; što je sve dio smišljene strategije zastrašivanja i podjarmljivanja. U seriji je to najbolje prikazano na primjeru sudbine Lee Garofalo. U trećoj epizodi serije, jedan od mafijaša, po nalogu supruga, upada u Lein stan te je pokušao zadaviti pred kćeri. Prizor mlijeka, tradicionalno jedne od najvažnijih i nutritivno najvrjednijih namirnica, koje se proljeva po kuhinjskom podu, kao da ukazuje na besmisao nasilja koje simbolički uništava sve dobro što čovjek proizvede; nasilja koje se kapilarno širi i prelijeva na sve protagoniste mafijaških obitelji i društva uopće. Suprug Carlo smatra se osramoćenim time što ga je Lea ostavila. Znakovita je rečenica da mafija nikad ne oprašta: *Loro non perdonano mai!*,⁸ jer mafija, čak i kad ima umiveno i ljubazno lice, ne zaboravlja. Tako ni Carlo ne odustaje i ne oprašta; prijetvorno laže i pretvara se pred kćeri; dok hini brigu, on planira ubojstvo supruge Lee te uz pomoć članova obitelji u tome i uspijeva. Paradoksalno, Leino ubojstvo doprinosi njegovu ugledu, ali i njegovu konačnom padu. Denise mu ne oprašta, jer se ona, kako i sama naglašava, pravde ne boji.

⁸ *Un' altra vita*, 3.epizoda, 38° [https://soap2dayhd.com/tv/watch-the-good-mothers-online-free-95014\(01/04/2024\)](https://soap2dayhd.com/tv/watch-the-good-mothers-online-free-95014(01/04/2024))

3. Nasilje i tradicija

U tradicionalnim kulturama se brak smatra neraskidivim. Čak i kod pogrešnog izbora partnerice, obiteljske vrijednosti moraju se poštovati, a briga za ženu i djecu pitanje je časti, trajna obveza (Madeo, 1997: 13–14). Na ovakav su se način dužni ponašati muškarci unutar mafijaških obitelji. S druge strane se smatra da je svrha i isključivi smisao života žene, briga o obitelji, djeci i tradicijskom nasljeđu. U mafijaškoj kući, kad se govori o časti, ne postoji kodeks koji bi spriječio fizičko nasilje. Sustavno obiteljsko nasilje transformira ženu u slomljenog pojedinca, pojedinca koji nije sposoban artikulirati misli, osjećaje i potrebe, a kao žrtva, žena više nije u mogućnosti zaštititi ni djecu; strah je tjera da se pomiri s prisutnošću nasilja. Djevojčice tako odrastaju u nove žrtve, a dječake čeka sudbina nasilnika i okrutnika. Ženama koje su rođene ili udane u mafijašku organizaciju nije dozvoljeno birati partnere i muževe; žene mafije nemaju pravo ni na odabir željene profesije, hobija, stila odijevanja, a nisu ni gospodarice svoga tijela. Odluku o broju djece, trenutka začeća i slično donose muškarci, dok teret brige za djecu, mentalni i fizički, u potpunosti pada na majku. Očeva uloga je disciplinirati ženu i djecu na najokrutnije načine.

Protagonistice serije *Le buone madri*, Giuseppina i Maria Concetta (Cetta), prikazane su kao zatočenice svijeta nasilja. Dok su im muževi kod kuće, žrtve su partnerskog nasilja. Kad im muževi odu u zatvor, one postaju žrtve obiteljskog nasilja, izživljavanja svojih roditelja i braće. Samu organizaciju karakterizira snažna maskulinizacija, a ravnoteža dominantnog maskuliniteta temelji se na redukciji žene na kućni prostor i ulogu kućanice. Svaka druga opcija je neprihvatljiva. Giuseppina prenosi naredbe muža iz zatvora i prikuplja reket, što joj donekle omogućuje slobodu kretanja. Kako Siebert (1996: 8) ispravno ukazuje, nije lako odrediti do koje su mjere žene uključene u mafijaške poslove svojih očeva, muževa i sinova. Giuseppinin lik pokazuje da «žene imaju moć utjecaja, ali ne mogu zauzeti prostor muške moći, poput ceremonije obreda inicijacije i okupljanja» (Ingrasci 2010: 51).⁹ U trenutku kada Giuseppina pokaže suosjećanje za one koji nisu u mogućnosti platiti cijeli reket i iskaže neodobravanje pred muškim članovima obitelji, oni su konsternirani zbog njezina propitkivanja i to percipiraju kao

⁹ Mladići ulaze u organizaciju nakon procesa inicijacije, koji uključuje psihološku procjenu, brojne provjere i praćenje od najmlađe dobi, pa kad odrasli članovi procijene da mladić zadovoljava uvjete, kroz obred inicijacije uključuju ga u organizaciju. *Ndrangheta* bira svoje vojnike, nitko se ne može samostalno priključiti. U organizaciju se ulazi, ali se iz nje ne može istupiti (Siebert: 1996: 17).

neposluh i drskost. U trenutku kad uđe u program zaštite svjedoka, Giuseppina postaje sramota i opasnost za obitelj. Ona postaje predmetom psihičkog maltretiranja, verbalnog nasilja, omalovažavanja, perfidne ucjene cijele obitelji, najviše majke i izmanipulirane kćeri Angele. Ponešto drugačija priča od Giuseppinine je ona Marije Concette, ispričane uglavnom kroz strah od snažnog autoriteta oca i brata i animoziteta majke. Bolesno fizičko izivljavanje oca uz potporu i psihičku torturu majke te zatvaranje u kuću zbog iskrivljene percepcije osjećaja srama kasnije kulminiraju okrutnim ubojstvom. Concettina majka ne prihvaća način na koji se Concetta ponaša; ne sviđa joj se odjeća koju Concetta nosi, način na koji se Concetta šminka. Majka interpretira Concettin stil kao poziv na grijeh, osuđuje nepoštivanje tradicionalnih uzusa, posebno onih vezanih uz vanjski izgled. Majka sebi uzima to pravo zbog tradicije, iz razloga što starije žene mladima uvijek sugeriraju stil i način odijevanja. Primjerice, prigodom proslava, u simboličnim ritualima grupnog odijevanja mladih žena, starije žene donose odjeću, na taj način kontrolirajući čak i način odijevanja mladih žena. Uloga žena u mafijaškim obiteljima je odgajateljska; upravo su žene te koje (paradoksalno) podučavaju mlađe žene i djevojčice kodeksu ponašanja. Koliko god znale biti tvrde i nepopustljive u odnosu na druge žene, s druge su strane žene mafije spremne žrtvovati svoju slobodu za spas muškaraca iz svojih obitelji. Spremne su otići u zatvor i služiti zatvorsku kaznu umjesto sinova i muževa. Posljedično, uloga žene je ključna kako bi nezakonita djela i prijenos informacija između zatvora i vanjskog svijeta ili između mafijaških skloništa neometano funkcionirali (Ingrasci 2010: 47). Žene su, ali jednako tako i muškarci mafije, bez identiteta, označeni svojim klanovima i starješinama; nevidljivi su sebi i drugima, jer služe interesima organizacije u kojoj žive.

Od trenutka kad se Giuseppina i Concetta sklone u sigurne kuće i pobjegnu od života u mafijaškom kavezu, punog poniženja i fizičkog i psihičkog zlostavljanja, članovi obitelji beskrupulozno koriste djecu ovih žena-majki, svoje nećake i unuke, kako bi ih ucjenjivali. Roditelji ih nazivaju neodgovornima i sebičnima i uvjeravaju ih da su im sve «oprostile» i neka se vrate kući. Sestra Giuseppinina muža nagovara nećakinju da sustavno vrijeđa majku, čineći djevojčicu da se osjeća nesigurnom, prisiljavajući je da teatralno plače i naziva majku izdajicom. Ovakav ciljani psihički pritisak osmišljen je kako bi je natjerali da odustane od svjedočenja i da se vrati kući. Upravo su žene iz obitelji lojalne mafijaške podanice i one koje osmišljavaju taktiku kako najbolje psihički slomiti Giuseppinu i Cettu.

Giuseppinin i Cettin bijeg od ovoga života, u nadi da će sloboda spriječiti

posljedice odgoja i odrastanja djece unutar mafijaških obitelji, rukovođen je željom da promijene svoj život i život svoje djece. Naše su protagonistice prvenstveno majke. Element majčinstva, majčinske ljubavi, ujedno postaje i element ucjene. U ovim vrlo kompleksnim odnosima, psihološkim i obiteljskim intrigama, poljuljanim stavovima i strahovima, uvjetima nepodnošljive samoće i brige za budućnost za koju se čini da ne postoji bez mafijaške obitelji, istražiteljica Anna Colace uspije tek dijelom ispuniti obećanje kako nikad neće napustiti svoje svjedokinje. Ona, naime, lukavošću uspije spasiti Giuseppinu od fatalne sudbine, ali ne i Mariju Concettu. Poljuljana i izmanipulirana Cetta povjeruje u laskave riječi i laži majke i oca i vrati se kući, najviše zbog djece. Nažalost, roditelji joj brutalno presuđuju, natjeravši je da popije kiselinu. Denisino svjedočanstvo¹⁰ u zadnjim kadrovima šeste epizode jest hrabro protivljenje oslobođene mlade žene i ispunjenje sna o pravdi za Leu. Simbolično, to je ujedno pravda za sve druge žene, koje su odlučile ne posustati.

Zaključno bismo mogli reći da je u seriji *Le buone madri* majčinstvo jedna od središnjih tema. U seriji se, naime, nasuprot uloge majke kao simbola brige, zaštite i odgoja djece u tradicionalnom smislu, prepoznaju i druge tipologije majčinstva, odnosno manipulacije majčinstvom koji provodi *Ndrangheta*. Organizacija koristi majčinstvo kao sredstvo prisile, straha i kontrole pa se tradicionalnoj ulozi majke suprotstavlja uloga majke unutar mafijaškog sustava. U tom smislu, umjesto da majke budu zaštitnice, one postaju zatočenice sustava koji ih koristi za održavanje kontrole. Primjetan je, stoga, kontrast između majki-žrtava, majki-egzekutorica i majki-buntovnica, čime se ukazuje na kompleksnost uloge žena u kriminalnim organizacijama i težina njihove borbe za vlastiti identitet i autonomiju.

U kontekstu *Ndranghete*, od majki se očekuje da budu podređene, odane obitelji i klanu, čuvajući lojalnost klanu kao primarnu vrijednost. S druge strane, majke su ključne u odgoju nove generacije mafijaša, jer odgajaju djecu u duhu zakona šutnje, pri čemu su najvažnije vrijednosti organizacije upravo *omertà* i odanost klanu. U isto vrijeme, neke od majki prikazane u seriji nalaze snagu da se pobune, riskirajući vlastiti život kako bi svojoj djeci osigurale slobodu izvan mafijaškog svijeta. Tako su, primjerice, Giuseppina i Maria Concetta zatočenice mafijaškog sustava i

¹⁰ *Io non ho paura! (Ja se ne bojim!)*, 6. epizoda *Coraggio*, 50" <https://soap2dayhd.com/tv/watch-the-good-mothers-online-free-95014> (01/04/2024) poručuje Denise, oslobođena gorkim saznanjem o načinu ubojstva majke.

nasilja, trpeći fizičko i psihičko zlostavljanje muževa, braće i očeva. Njihova sudbina odražava realnost žena koje su, iako majke, lišene autonomije te su često prisiljene birati između lojalnosti klanu i sigurnosti svoje djece. Njihova transformacija počinje kada odluče prekinuti ciklus nasilja i surađivati s pravosuđem, svjesne svih posljedica što ih, u očima obitelji, stavlja u poziciju izdajica. Njih možemo percipirati kao majke-žrtve.

Mafijaške majke klan često instrumentalizira, čime postaju egzekutorice različitih oblika represije te sudjeluju u kažnjavanju i manipulaciji, odgajajući kćeri da budu poslušne supruge mafijašima i sinove da postanu vođe klana. Ove su žene izgubile svoju individualnost i koriste djecu kao instrumente za održavanje klanske hijerarhije. Treća tipologija majke je majka-buntovnica, poput Lee Garofalo, koja svoju kćer želi zaštititi od mafijaške stvarnosti. Lea simbolizira borbu za pravdu i novu ulogu majke koja ne odgaja djecu u duhu nasilja, već ih želi osloboditi mafijaške stege i neizvjesne sudbine. Njezina kćer Denise predstavlja novu generaciju žena koja se oslobađa mafijaškog kruga, svjedoči protiv vlastitog oca i klana kako bi osvetila majčinu smrt.

4. Zaključak

U kontekstu serije *Le buone madri*, pojmovi *vendette* i mafijaškog odgoja (*educazione mafiosa*) ključni su za razumijevanje uloge žena unutar *Ndranghete* te načina na koji se patrijarhalna struktura kriminalne organizacije održava kroz generacije. Žene, iako nominalno podređene muškarcima, igraju presudnu ulogu u širenju i održavanju mafijaškog poretka. *Vendetta* nije samo čin individualne odmazde unutar *Ndranghete*, već sustav moralnog i društvenog kodeksa koji osigurava stabilnost mafijaške hijerarhije, pri čemu žene mogu biti pasivne sudionice koje prenose ideju osвете na djecu, ali i aktivne zagovarateljice ovih načela, koje podržavaju i potiču osvetničke akcije svojih muških članova obitelji. U seriji se vidi da su i same žene često žrtve *vendette*, ali istovremeno i njezine čuvarice, jednako kao što su istodobno i žrtve i učiteljice mafijaškog kodeksa.

Uloga žena podrazumijeva sustavno usađivanje mafijaških vrijednosti od najranije dobi, gdje majke i bake imaju ključnu ulogu. Zadaća im je odgoj djece i prenošenje načela stroge lojalnosti obitelji i klanu, čime se osigurava nastavak mafijaškog nasljeđa. Ovaj odgojni model ne uključuje samo norme ponašanja već i podučavanje o zavjetu šutnje, lojalnosti i nužnosti osвете kao sredstva održavanja

moći. U seriji *Le buone madri* vidljivo je kako se čak i kćeri mafijaških žena, poput Denise Cosco, suočavaju s očekivanjima da održe tradiciju, dok se one koje se suprotstave sustavu suočavaju s brutalnim posljedicama. Žene koje se pokušavaju distancirati od podučavanja mafijaškog kodeksa i odbijaju sudjelovati u ciklusu *vendette*, poput protagonistica serije, doživljavaju izdaju svojih obitelji. Ta izdaja nije samo moralna, ona ima i fatalne posljedice, jer žene koje odluče progovoriti riskiraju život, dok one koje ostanu unutar sustava gube autonomiju i identitet. Serija pokazuje kako žene mogu biti nositeljice promjene, odlučujući se na suradnju s vlastima u pokušaju prekida kruga nasilja, ali i kako ih mafijaška zajednica percipira kao prijetnju kada odbace tradicionalnu ulogu čuvarica poretka.

Seriju *Le buone madri*, nadalje, karakterizira cikličnost i *flashbackovi* koji ciljano usmjeravaju radnju. Važnost repeticije posebno dolazi do izražaja u zadnjoj epizodi, kada se priča zaokružuje razotkrivanjem krivaca za smrt Lee Garfalo. Naime, razotkrivanjem misterija oko njezine smrti, odmata se klupko licemjerja koje su isplele mafijaške ubojice. *Flashbackovi* u seriji igraju ključnu ulogu u izgradnji emocionalne dubine likova, osobito u prikazu odnosa između Lee i njezine kćeri Denise. Oni stvaraju paralelizam između prošlih i sadašnjih događaja, ukazujući na cikličnost povijesti; odnosno na to da se povijest ponavlja, ali i da ju je moguće prekinuti. Korištenjem *flashbackova* omogućuje se razumijevanje pozadinskih događaja koji su oblikovali odluke protagonistica te dodatno naglašava dugoročan utjecaj nasilja i straha u životima žena unutar *Ndranghete*. Prizori iz prošlosti otkrivaju intenzivnu i složenu vezu između Lee i Denise, gdje majka nastoji zaštititi svoju kćer od sudbine koja ju čeka unutar mafijaške obitelji. Gledatelj svjedoči Leinoj unutarnjoj borbi između majčinske ljubavi i straha od represije mafije. Prisjećanjem prošlosti omogućuje se dublje razumijevanje Leine odluke da svjedoči protiv klana, dok se istodobno ukazuje na to kako je ta odluka oblikovala Deniseinu perspektivu. Ujedno, *flashbackovi* pomažu prikazati transformaciju Denise iz nesigurne djevojčice u mladu ženu koja preuzima naslijeđe majčine borbe za pravdu. U konačnici ohrabruje poruka da otpor protiv mafije nije samo individualna borba već i naslijeđe koje se prenosi s majki na kćeri.

Lajtmotiv pjevne melodije uspavanke koja se javlja povremeno kroz epizode s tekstom o vuku koji pojede malo janje, također se u obliku refrena ciklički ponavlja u seriji i uvijek je, paradoksalno, sa svojom nježnom melodijom u kontrastu s prizorima u epizodi. Tekstom uspavanke, simbolički, kao da se šalje upozorenje o okrutnostima kojima su već od kolijevke izložena djeca mafije, o nasilju koje je pravilo, spretno zamaskirano u bezazlenu dječju pjesmicu. U svakoj epizodi, posebno u dijelu kada se

razotkrije finale brutalnog epiloga susreta s ocem, redatelj nas podsjeća na to da mafija ne oprašta. Mafija se služi nasiljem za potrebe «unutarnje kohezije» (Siebert: 1996: 20), ona nasiljem ispunjava svoju svrhu, internalizira ga i nameće kao sustav ponašanja. Istodobno, ona nasilje eksternalizira i koristi kao sredstvo dominacije i kontrole, najviše zbog lukrativnih, ali i strukturnih razloga. Nasilje je naslijeđena metoda tradicijskog i patrijarhalnog ustroja kriminalnih organizacija, pa postaje pravilo suživota, utisnuto u način funkcioniranja klanova *'Ndranghete*. Nasilni oblici ponašanja prema ženama manifestiraju se prvenstveno kroz fizičko i psihičko nasilje najbrutalnijega tipa, koje varira od premlaćivanja, do najperfidnije manipulacije s ciljem da se izgubi svaka percepcija o istini. Posljedično, ove žene-majke, žrtve i buntovnice, u želji da se oslobode obiteljskoga zuluma, svjesno ulaze u kompromise s predstavnicima zakona, svjedoče protiv članova klana, s ciljem da se izbore za svoju slobodu i slobodu svoje djece. U konačnici, žene su žrtve ovog zatvorenog svijeta, ali istovremeno i njegovi ključni stupovi, koje same perpetuiraju norme koje ih ugnjetavaju. Serija *Le buone madri* prikazuje pokušaj rušenja toga naslijeđa i nasilja kao jednog od njegovih glavnih alata, otvarajući pitanje može li se ciklus nasilja ikada u potpunosti prekinuti.

BIBLIOGRAFIJA I MREŽNI IZVORI

A) BIBLIOGRAFIJA

- ALLUM, Felia, MARCHI, Irene. 2018. *Analyzing the Role of Women in Italian Mafias: the Case of the Neapolitan Camorra*, 41, 361–380. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11133-018-9389-8>
- BRANCACCIO, Luciano. 2017. *I clan di camorra. Genesi e storia*, Roma: Donzelli editore.
- DINO, Alessandra. 2007. *Symbolic domination and active power: Female roles in criminal organisations in Women and the Mafia: Female Roles in Organized Crime Structures*, G. Fiandaca (ed.) New York: Springer.
- GRIBAUDI, Gabriella 2010. *Donne di Camorra e identità di genere in Meridiana*. 2010. *Donne di Mafia*.. Roma: Viella. 67. 145–154.

- INGRASCÌ, Ombretta. 2010. *Donne, 'ndrangheta, 'Ndrine. Gli Spazi Femminili Nelle Fonti Giudiziarie*. in *Meridiana*. 2010. Donne di Mafia. Roma: Viella. 67. 35–54.
- JOHNSON, Michael P. 1995. *Patriarchal Terrorism and Common Couple Violence: Two Forms of Violence against Women* in *Journal of Marriage and Family*. 57/2. 283–294.
- KRANTZ Gunilla, GARCIA-MORENO, Claudia. 2005. *Violence against Women* in *Journal of Epidemiology and Community Health (1979-)*. London: BMJ. 59/10. 818–821.
- MADEO, Liliana. 2020. *Donne di mafia: vittime, complici e protagoniste*. Torino: Miraggi.
- PERRY, Alex. 2018. *The Good Mothers*. Glasgow: HarperCollins.
- PUGLISI, Anna. 2012. *Donne, mafia e antimafia*. Trapani: Di Girolamo Editore.
- SIEBERT, Renate. 1996. *Secrets of Life and Death. Women and the Mafia*, (transl. by Liz Heron). London-New York: Verso.
- VARESE, Federico. 2006. *How Mafias Migrate: The Case of the 'Ndrangheta in Northern Italy* in *Law & Society Review*, Vol. 40, No. 2. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=900566

B) MREŽNI IZVORI

- ANDRIANI, Carlo, 03/01/2024. *The Good Mothers: La storia vera delle donne che hanno sfidato la 'Ndrangheta* in *National Geographic*. <https://www.nationalgeographic.it/the-good-mothers-la-storia-vera-delle-donne-che-hanno-sfidato-la-ndrangheta> (09/05/2024)
- MUSSOLINO, Lucio. 07/04/2023. *The Good Mothers, chi è Giuseppina Pesce: la vera storia della pentita di 'ndrangheta che vuole bloccare la nuova serie di Disney+* in *Il Fatto Quotidiano*. *The Good Mothers, chi è Giuseppina Pesce: la vera storia della pentita di 'ndrangheta che vuole bloccare la nuova serie di Disney+ - Il Fatto Quotidiano* (25/05/2024).
- PASSONI, Diego, RAVIZZA, Valentina. 06/04/2023, *Chi sono le donne combattenti di The Good Mothers* in *Corriere della Sera*. *Chi sono le donne combattenti di The Good Mothers | Style* (corriere.it) (25/05/2024)
- OCCRP report, 01/07/2021. <https://www.occrp.org/en/project/the-ndrangheta/what-is-the-ndrangheta>
- <https://soap2dayhd.com/tv/watch-the-good-mothers-online-free-95014>

Oblici nasilja nad ženama na primjeru serije *Le buone madri*

Serijska *Le buone madri* istražuje hrabrost i odlučnost žena-majki koje se usuđuju suprotstaviti moćnoj 'Ndrangheti, tajnoj kriminalnoj organizaciji iz Kalabrije. Serija prikazuje borbu tri glavne protagonistice protiv 'Ndranghete, prateći njihove pokušaje da se oslobode mafijaškog stiska i osiguraju svojoj djeci bolju budućnost. Temeljena na stvarnim događajima, serija prati tri žene koje, unatoč strahu i prijetnjama, odlučuju prekinuti krug nasilja i pokornosti unutar kriminalnog sustava. Kroz analizu serije, rad istražuje oblike nasilja nad ženama, koje su izložene sustavnom fizičkom i psihološkom zlostavljanju. Nasilje je ključni instrument kontrole unutar 'Ndranghete, duboko ukorijenjeno u tradicionalne patrijarhalne uzuse, gdje su žene često objekti potčinjavanja i manipulacije. Rad također analizira dinamiku odnosa unutar mafijaških obitelji, ulogu majčinstva kao sredstva kontrole te načine na koje protagonistice serije pokušavaju povratiti svoju autonomiju. Dolazak istražiteljice Anne Colace donosi novu perspektivu u borbi protiv organiziranog kriminala, koristeći strategiju poticanja žena da svjedoče protiv svojih obitelji u zamjenu za zaštitu. U seriji se realistično prikazuje brutalnost mafijaškog života i goleme poteškoće kod pokušaja izlaska iz tog sustava. Serija, kroz snažnu narativnu strukturu i simboliku, naglašava pitanje nasilja nad ženama i borbu za otpor unutar kriminalne organizacije, donoseći priče o hrabrosti, potrazi za pravdom i traženju identiteta izvan granica kriminalnog klana s ciljem prava na izbor i samostalan život dostojan življenja, bez kontrole organizacije.

KLJUČNE RIJEČI: *Le Buone Madri*, TV serija, nasilje, mafija, patrijarhat, identitet, majčinstvo, kriminalistička drama, zlouporaba moći, samoodređenje, 'Ndrangheta

Forme di violenza contro le donne nella serie *Le Buone Madri*

La serie *Le Buone Madri* esplora il coraggio e la determinazione di donne-madri che sfidano la potente *Ndrangheta*, la temuta organizzazione criminale calabrese, nel tentativo di conquistare un futuro libero dalla paura per sé stesse e per i propri figli. Basata su eventi reali, la serie racconta la storia di tre donne che, nonostante minacce e pericoli, trovano la forza di spezzare il ciclo di violenza e sottomissione imposto dal sistema mafioso. Attraverso l'analisi della serie, questo saggio approfondisce le diverse forme di violenza sulle donne, sottoposte a un costante abuso fisico e psicologico. La violenza si configura come uno strumento di potere e controllo all'interno della *Ndrangheta*, radicata in una cultura patriarcale che riduce le donne a oggetti di oppressione e manipolazione.

Il saggio esamina inoltre le dinamiche relazionali all'interno delle famiglie mafiose, il ruolo della maternità come strumento di coercizione e le strategie con cui le protagoniste cercano di riappropriarsi della propria autonomia. L'arrivo dell'investigatrice Anna Colace introduce una nuova strategia nella lotta alla criminalità organizzata, puntando sulla collaborazione delle donne e offrendo loro protezione in cambio di testimonianze contro i clan. La serie restituisce un ritratto autentico della brutalità della vita mafiosa e delle enormi difficoltà di chi tenta di sottrarsi al suo giogo.

Attraverso una solida struttura narrativa e un forte simbolismo, *Le Buone Madri* denuncia la violenza di genere e il difficile percorso di emancipazione in un contesto dominato dalla criminalità organizzata, offrendo una storia intensa di coraggio, ricerca di giustizia e costruzione di un'identità al di fuori dei confini imposti dal clan.

PAROLE CHIAVE: *Le Buone Madri*, serie TV, violenza, mafia, patriarcato, identità, maternità, *crime drama*, abuso di potere, autodeterminazione, *Ndrangheta*

Forms of Violence Against Women in the Series *Le Buone Madri*

The series *Le buone madri* delves into the courage and resilience of women-mothers who dare to challenge the overpowering 'Ndrangheta, the clandestine criminal organization rooted in Calabria. The series *Le buone madri* explores the courage of women-mothers in their fight against the powerful 'Ndrangheta, depicting their attempts to break free from the grip of the mafia and secure a better future for themselves and their children. Based on true stories, the series follows three women who, despite fear and threats, decide to break the cycle of violence and submission within the criminal system. Through an analysis of the series, this paper examines forms of violence against women, who are subjected to systematic physical and psychological abuse. Violence serves as a key instrument of control within the 'Ndrangheta, deeply rooted in traditional patriarchal norms, where women are often objects of subjugation and manipulation.

The paper also explores the dynamics of relationships within mafia families, the role of motherhood as a means of control, and the ways in which the series' protagonists attempt to reclaim their autonomy. The arrival of investigator Anna Colace introduces a new perspective in the fight against organized crime, employing a strategy that encourages women to testify against their families in exchange for protection. The series realistically portrays the brutality of mafia life and the immense difficulty of escaping its system.

The series, through a strong narrative structure and symbolism, highlights the issue of violence against women and their struggle for resistance within a criminal organization, presenting a poignant story of bravery, the pursuit of justice, and the search for identity beyond the confines of a criminal clan.

KEY WORDS: *Le buone madri*, TV series, violence, mafia, patriarchy, identity, motherhood, crime drama series, demonstration of power, self-determination, 'Ndrangheta